नागरिकांची सनद

प्रस्तावना:

नियोजन विभाग हा मंत्रालयीन प्रशासकीय विभागातील एक महत्वपूर्ण विभाग असून या विभागाचे प्रमुख कार्य म्हणजे नियोजन आयोगाने दिलेल्या मार्गदर्शक तत्वांच्या आधारे राज्य आणि जिल्हा पातळीवर पंचवार्षिक योजना आणि वार्षिक योजना तयार करणे हे आहे. त्याशिवाय हा विभाग संस्थांत्मक अर्थसहाय्य देणा-या अभिकरणांमध्ये अधिक संपर्क साधून विकास योजनांसाठी अधिक साधनसामग्री उपलब्ध करुन देण्यासाठी मदत करतो. खालील विशेष कार्यक्रम नियोजन विभागाच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखाली कार्यान्वित केले जातात.

१) वैधानिक विकास मंडळे
२) ग्रामीण रोजगार (रोजगार हमी योजना)
३) डोंगराळ क्षेत्र विकास (पश्चिम घाट विकास कार्यक्रम)
४) प्रादेशिक ग्रामीण बँकाना भागभांडवल

नियोजन विभागाची रचना :-

प्रधान सचिव व विकास आयुक्त हे या विभागाचे प्रमुख असून कार्यक्रम प्रभागाशिवाय विभागाच्या आस्थापना विषयक बाबी त्यांच्या नियंत्रणाखाली आहेत. रोजगार हमी योजना प्रभाग या विभागात असला तरी कामांच्या दृष्टीने ग्राम विकास व जलसंधारण विभागाच्या आस्थापनेवरील प्रधान सचिव (रोहयो व जलसंधारण) यांच्या नियंत्रणाखाली तो प्रभाग आहे.

नियोजन विभागात राज्य नियोजन मंडळ असून मंत्री पदाचा दर्जा असलेले राज्य नियोजन मंडळावर कार्यकारी अध्यक्ष आहेत. या राज्य नियोजन मंडळाच्या आस्थापनाविषयक बाबी नियोजन विभागातर्फे हाताळल्या जातात.

विभागाची एकत्रित कामे पार पाडण्यासाठी प्रधान सचिव (नियोजन) व प्रधान सचिव (रोहयो) यांना १० सह/उप सचिव, १० अवर सचिव, १ विशेष कार्य अधिकारी, १ विशेष कार्य अधिकारी (पत व पध्दती) व अन्य ५१ अधिका-यांचे सहाय्य लाभले आहे. नियोजन विभागामधील विकास क्षेत्राची कामे, रोजगार हमी योजना व आस्थापना विषयक बाबी संबंधीची कामे पाहण्यासाठी एकूण ४४ कार्यासने कार्यरत आहेत.

नियम/शासन निर्णय :-

या विभागाशी संबंधित नियम अथवा महत्वाचे शासन निर्णय www.maharashtra.gov.in या संकेत स्थळावर उपलब्ध आहेत. या विभागाकडून वेळोवेळी निर्गमित होणा-या शासन निर्णयाबाबतची माहिती www.maharashtra.gov.in या संकेत स्थळावर अद्ययावत करण्यात येते.

...२

नागरिकांच्या सनदेची अंमलबजावणी :

नियोजन विभाग नागरिकांच्या सनदेची अंमलबजावणी करण्यास कटिबध्द आहे. नियोजन विभाग आपल्या अधिपत्याखालील सेवा कर्तव्य भावनेने व कार्यतत्परतेने उपलब्ध करुन देण्याची हमी देत आहे. या सेवा पुरविताना नागरिकांना सौजन्यपूर्ण वागणूक देण्याची जबाबदारी विभागातील प्रत्येक अधिका-याची/कर्मचा-याची राहील.

विभागामार्फत हाताळले जाणारे महत्वाचे विषय व संबंधित कार्यासने/अधिकारी:-

नियोजन विभागाचे स्वरुप सल्लागारी असल्याने विभागामार्फत सर्वसामान्य जनतेस कोणत्याही योजना/सुविधा थेट पुरविल्या जात नाहीत. विभागातील महत्वाचे विषय व त्यांचे नियंत्रक अधिकारी यांची यादी खालीलप्रमाणे :-

अ.क्र.	विभागातील महत्वाचे विषय	संबंधित कार्यासन	संबंधित नियंत्रक अधिकारी व दूरध्वनी क्रमांक
१	वार्षिक योजना तयार करणे	का.१४११	उप सचिव (का.१४११) ०२२-२२०२४४९३
२	योजनांतर्गत खर्चाचा आढावा	का.१४१२	उप सचिव (का.१४१२) ०२२-२२०२४४९३
३	जिल्हा वार्षिक योजना तयार करणे	का.१४८१	सह सचिव (का.१४८१) ०२२-२२०२८१३१
४	जिल्हा वार्षिक योजना-योजनांतर्गत खर्चाचा आढावा	का.१४८१	सह सचिव (का.१४८१) ०२२-२२०२८१३१
५	पश्चिमघाट योजना	का.१४८३	सह सचिव (का.१४८३) ०२२-२२०२८१३१
६	तीर्थक्षेत्र विकास कार्यक्रम	का.१४४४	उप सचिव (का.१४४४) ०२२-२२८८३१२७
७	एकात्मिक कृती आराखडा	का.१४१७	सह सचिव (का.१४१७) ०२२-२२७९३८९९
८	राज्याची आर्थिक पाहणी अहवाल	का.१४१७	सह सचिव (का.१४१७) ०२२-२२७९३८९९
९	आमदार/खासदार स्थानिक क्षेत्र विकास कार्यक्रम	का.१४८२	सह सचिव (का.१४८२) ०२२-२२०२८१३१
१०	मानव विकास निर्देशांक	का.१४१८	सह सचिव (का.१४१८) ०२२-२२०२८१३१
११	वैधानिक विकास मंडळ	का.१४१६	उप सचिव (का.१४१६) ०२२-२२८८३१२७
१२	प्रादेशिम ग्रामीण बँकांना भाग भांडवल.	का.१४१७	सह सचिव (का.१४१७) ०२२-२२७९३८९९

नागरीकांची सनद

राज्याची वार्षिक योजना

राज्याच्या सर्वसाधारण आर्थिक विकास साधनांमध्ये पंचवार्षिक व वार्षिक योजना आखणे व त्या अंमलात आणणे हे एक महत्वाचे साधन आहे. नियोजनांचे मुख्य उदिदष्ट म्हणजे रोजगारांच्या संधी निर्माण करणे, दारिद्रय रेषेखाली असलेल्या लोकसंख्येचे जीवनमान उंचावणे आणि स्वयंनिर्भरता आणि पायाभूत सोयी निर्माण करणे हे होय.

2. वार्षिक योजनेमधून आदिवासी उपयोजना,अनुसूचित जाती उपयोजनेकरीता निधी उपलब्ध करून देण्यात येतो. राज्याच्या लोकसंख्येच्या प्रमाणात वार्षिक योजनेच्या आकारमानाच्या 10.2 % निधी अनुसूचित जाती उपयोजनेसाठी व 8.9 % निधी आदिवासी उपयोजनेसाठी उपलब्ध करून देण्यात येतो.

3. राज्याकडे उपलब्ध साधनसंपत्तीचे क्षेत्राहिाय वाटप करण्यापूर्वी, त्यातून साध्य करावयाच्या भौतिक उद्दिष्टांचा प्रथम विचार करून त्या अनुरूप कार्यवाही करणे ही मूलत: नियोजन प्रक्रिया आहे. नियोजन प्रक्रियेत साधारणत: खालील 4 टप्प्यांबाबत विचार करण्यात येतो :-

- उपलब्ध साधनसंपत्ती
- अपेक्षित उद्दिष्टे
- उद्दिष्टपूर्तीसाठी आवश्यक बाबी
- प्रत्यक्ष प्रगती

राज्याच्या क्षेत्रानिहाय विकासाचे संनियंत्रण, मूल्यमापन, फेरबदल व समायोजन या बाबी ▯▯▯▯▯▯ प्रक्रियेत अंतर्भूत आहेत. विकासाच्या लाभाचे समान वाटप आणि जलद गती निश्चित करण्यासाठी योजनाबध्द विकास हा ▯▯▯▯▯▯ प्रक्रियेचा उद्देश आहे.

4. राज्य स्तरावर नियोजन उपसमिती आणि राज्य नियोजन मंडळ या दोन उच्चस्तरीय संस्था आहेत. त्यांची कार्ये साधारणत: योजना आयोग किंवा राष्ट्रीय विकास परिषद यांच्या कार्यासारखीच आहेत. मा.मुख्यमंत्री हे दोन्ही संस्थांचे अध्यक्ष असून मंत्री, वित्त व नियोजन हे सदस्य आहेत. राज्याच्या विविध भागांचे प्रतिनिधित्व करणारे आणि महत्वाचा कार्यभार सांभाळणारे काही मंत्री नियोजन उपसमितीचे सदस्य असतात. नियोजन उपसमिती राज्यस्तरीय नियोजनाच्या सर्व बाबींबाबत अंतिम निर्णय घेते. राज्य नियोजन मंडळ, ही राज्य शासानाला नियोजनविषयक धोरणांबाबत सल्ला देणारी संस्था आहे. प्रती वर्षी योजनेची प्रकाशने विधीमंडळ सदस्यांना उपलब्ध करून दिली जातात. राज्य योजनांना अर्थसंकल्पाद्वारे विधानमंडळाची मान्यता घेण्यात येते. योजना आयोग, नवी दिल्ली यांना वार्षिक योजना मंजूरीसाठी सादर केली जाते.

5. राज्य शासनाचा नियोजन विभाग राज्यातील योजना तयार करणे व त्या संबंधीच्या सर्व बाबींचे नियंत्रण करतो. नियोजन विभागाची कार्ये पुढीलप्रमाणे आहेत :-

- वार्षिक/पंचवार्षिक योजनेची धोरणे ठरविण्याबाबत शासनास मदत करणे,
- राज्याची पंचवार्षिक/वार्षिक/यथार्थदर्शी योजना तयार करणे,
- योजना तयार करून त्याची अंमलबजावणी व संनियंत्रण करणे,
- योजनेच्या साधनसंपत्तीचे मूल्यांकन,
- योजनेचे मूल्यमापन,
- वित्तीय संस्थामार्फत वित्त पुरवठयाचे समन्वयन (बाहय सहाय्यित प्रकल्पांसह)

6. मुख्य सचिव हे मुख्य विकास आयुक्त तर प्रधान सचिव/सचिव, नियोजन विभाग हे विकास आयुक्त असतात. विकास आयुक्त म्हणून राज्याची पंचवार्षिक/वार्षिक/यथार्थदर्शी योजना तयार करून सदर योजनांची

अंमलबजावणी, संनियंत्रण व मूल्यमापन यावर देखरेख करण्याची जबाबदारी नियोजन सचिवांची असते. त्यांना योजना तयार करण्याच्या व ती राबविण्याच्या संदर्भात योजना आयोग व मंत्रालयातील विविध विभाग यामध्ये समवय साधण्याचे कामही करावे लागते. आर्थिक धोरणाचे उदारीकरण लक्षात घेऊन योजना आयोगाने आपली भूमिका निर्देशक नियोजनापुरती मर्यादित केली असून राज्याला उपलब्ध साधन संपत्तीच्या आधारे योजना तयार करण्याचे स्वातंत्र्य देण्यात आले आहे. त्यानुसार, विविध प्रशासकीय विभागांकडून प्राप्त वार्षिक योजनांचा प्रस्तावही मागविण्यात येतात. या माहितीच्या आधारे वार्षिक योजना तयार केली जाते. सन 2009-10 पासून नियोजन विभागाने महाराष्ट्र शासनाच्या संकेत स्थळावर योजना माहिती प्रणाली विकसित केली आहे. त्याद्वारे प्रशासकीय विभागांकडून ऑनलाईन माहिती प्राप्त झाल्यानंतर नियोजन विभागामार्फत संस्कारित केली जाते.

7. नियोजन प्रक्रियेची वैशिष्टये खालीलप्रमाणे नमूद करता येतील :-

- योजनेचे विकेंद्रीकरण
- आमदारांचा स्थानिक विकास कार्यक्रम
- आदिवासी उपयोजना तसेच अनुसूचित जाती उपयोजनांसाठी नियतव्यय उपलब्ध करण्याकरिता विनिर्दिष्ट तरतुदी
- जिल्हास्तरीय योजनांसाठी जिल्हानिहाय स्वतंत्र नियतव्यय देण्यात येत असून त्यात दरवर्षी भरीव वाढ
- भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद 371 (2) अनुसार प्रादेशिक वैधानिक विकास मंडळांची स्थापना
- योजना आयोगाने वेळोवेळी दिलेल्या सूचना विचारात घेऊन, वार्षिक योजना 2009-10 पासून, वार्षिक योजना विवरण पत्रात वेळोवेळी सुधारणा करण्यात आल्या असून, मानव विकास निर्देशांक , महिला व बाल कल्याणकारी योजना, या खालील योजनांची आर्थिक व भौतिक प्रगती दर्शविणारी नवीन विवरणपत्रे योजनेच्या दस्तऐवजात समाविष्ट करण्यात येतात.

केंद्र पुरस्कृत योजना

8. चौथ्या पंचवार्षिक योजनेपर्यन्त राज्याला केंद्रीय सहाय्य हे राज्यात राबविण्यात येणा-या योजना कार्यक्रमांसाठी योजनानिहाय निधीच्या स्वरुपात दिले जात होते. नंतर केंद्र शासनास असे आढळून आले की, अशा त-हेने योजनानिहाय दिलेल्या केंद्रीय सहाय्याचे वाटप विषमन्यायी होत असल्यामुळे, काही मर्यादित योजनांसाठीच केंद्रीय सहाय्य देण्यात यावे. अशा योजनांचे नंतर केंद्र पुरस्कृत योजना म्हणून वर्गीकरण करण्यात आले. 100 टक्के केंद्र पुरस्कृत योजनाव्यतिरिक्त इतर विविध केंद्र पुरस्कृत योजनांसाठी प्राप्त होणारे केंद्रीय सहाय्याचे प्रमाण वेगवेगळे म्हणजे उदाहरणार्थ 25, 33, 50, 75 किंवा 80 टक्के असे आहे आणि उर्वरित रक्कम राज्याने खर्च करावयाची आहे. राज्याला प्राप्त होणारे केंद्रीय सहाय्य खालीलप्रमाणे आहे:-

(अ) केंद्र शासनाच्या मंत्रालयाकडून मंत्रालयीन विभागांना प्राप्त होणारे केंद्रीय सहाय्य

(ब) केंद्र शासनाची महामंडळे किंवा तत्सम एजन्सीकडून प्राप्त होणारे केंद्रीय सहाय्य

(क) अंमलबजावणी एजन्सीकडे केंद्र शासन/केंद्र शासनाची महामंडळे यांजकडून परस्पर देण्यात येणारे केंद्रीय सहाय्य

बाह्य सहाय्यित प्रकल्पांसाठी अतिरिक्त केंद्रीय सहाय्य

9. गेली दोन दशके राज्य शासनाला विविध विकास क्षेत्रातील प्रकल्पांसाठी अन्य देशांकडून आर्थिक सहाय्य मिळत आहे. या बाह्य एजन्सीकडून मिळणा-या सहाय्याचा विनियोग मुख्यत्वे रस्ते विकास, पाटबंधारे, पाणीपुरवठा, जलविद्युत आणि औष्णिक विद्युत प्रकल्प यांसारख्या पायाभूत सुविधांच्या विकासासाठी केला जातो. जागतिक बँक, युरोपियन इकॉनॉमिक कम्युनिटी, जेबीआयसी, जपान आणि केएफडब्ल्यु, जर्मनी यांसाख्या एजन्सीकडून आतापर्यन्त आर्थिक सहाय्य मिळविण्यात आलेले आहे. जेव्हा बाह्य एजन्सीकडून सहाय्य घेतले जाते तेव्हा त्या प्रकल्पाकरिता पुरेशा निधीची तरतूद करणे आणि सहाय्य देणा-या एजन्सीच्या दृष्टीकोनातून समाधानकारक असा सक्षम तांत्रिक कर्मचारी वर्ग प्रकल्पाच्या कार्यान्वयनासाठी उपलब्ध करणे, ही राज्य शासनाची प्राथमिक जबाबदारी असते. बाह्य एजन्सीकडून मिळणारे सहाय्य हे अनुदान किंवा कर्ज या प्रकारचे किंवा दोन्हीही प्रकारचे असते. त्याचप्रमाणे बाह्य सहाय्याची रक्कम ही त्या प्रकल्पाचा संपूर्ण खर्च भागेल इतकी किंवा प्रकल्पाच्या अंदाजित एकूण खर्चाच्या काही टक्के असते. प्रकल्पाकरिता मिळणारे सहाय्य हे राज्य सरकारला परस्पर दिले जात नाही तर ते केंद्र शासनामार्फत दिले जाते. केंद्र शासन बाह्य सहाय्यित प्रकल्पासाठी राज्य शासनाला योजनेंतर्गत

अतिरिक्त केंद्रीय सहाय्य देते. ऑगस्ट, 1992 पासून बाह्य सहाय्यित प्रकल्पासाठी बाह्य एजन्सीकडून मिळणारे 100 टक्के सहाय्य राज्य शासनाला दिले जाते. बाह्य एजन्सीकडून मिळणा-या सहाय्यापोटी राज्य शासनाला जे अतिरिक्त केंद्रीय सहाय्य मिळते ते केंद्र शासनाला हस्यांनी परत करावे लागते. केंद्र शासनाला बाह्य एजन्सीकडून मिळणारे कर्ज व त्यावरील व्याज परकीय चलनात बाह्य एजन्सीला परत करावे लागते. बाह्य एजन्सीकडून मिळणारी कर्ज ही अनेकवेळा सुलभ कर्जे अशा स्वरुपाची असून त्यांच्या परतफेडीकरिता 20 किंवा त्यापेक्षा अधिक वर्षाचा कालावधीचा असतो.

देशातंर्गत वित्तीय संस्थांचे कर्ज सहाय्य

10. राज्य शासनाला महसूलाद्वारे मिळणारे उत्पन्न व विकास कामासाठी आवश्यक असणारा निधी यामध्ये नेहमी काही प्रमाणात पोकळी असते.सदर पोकळी भरण्यासाठी राष्ट्रीय वित्तीय संस्थाकडून कर्ज घेणे भाग पडते. नाबार्ड, हुडको, एलआयसी सारख्या वित्तीय संस्था राज्याना विकास कामासाठी कर्ज उपलब्ध करुन देण्यात नेहमी अग्रेसर राहिलेल्या आहेत.

राष्ट्रीय कृषी व ग्रामिण बॅंकेकडून सर्व राज्यांना विविध विकासक्षेत्रात विकासकामासाठी कर्ज स्वरुपात निधी उपलब्ध करुन देण्यात येतो. 11. नाबाईच्या कर्जाच्या सहाय्याने राज्यात जलसंपदा, पाणी पुरवठा, जलसंधारण, रस्ते व पूल या विकास क्षेत्रामध्ये कामे घेण्यात येतात. सन 2010-11 मध्ये अंगणवाडी बांधकाम व मच्छिमार बंदरे व जेट्टीचा विकास कार्यक्रम या कार्यक्रमांचा समावेश करण्यात आला आहे. नाबार्ड सहाय्याअंतर्गत घेण्यात येणारे प्रकल्प साधारणतः तीन वर्षात पूर्ण करावे लागतात. पहिल्या वर्षी मोबीलायझेशन अग्रिम म्हणून मंजूर प्रकल्प रक्कमेच्या 20% रक्कम मिळते. त्यानंतर खर्च जसा जसा होईल त्याप्रमाणे प्रतिपुर्ती देयकाद्वारे पैसे मिळतात.

******

<u>जिल्हा नियोजन समिती</u>

घटनात्मक तरतूद:- जिल्हयामधील पंचायती व नगरपालिकांनी तयार केलेल्या जिल्हा वार्षिक योजना विचारात घेऊन त्याचे एकत्रितकरण करून संपूर्ण जिल्हयासाठी विकास योजनेचा मसुदा तयार करण्यासाठी संविधानाच्या 74व्या घटना दुरुस्तीतील कलम 243 झेड डी नुसार राज्यातील सर्व जिल्हयांमध्ये जिल्हा नियोजन समित्या स्थापन करण्यासंबंधी तरतूद करण्यात आली आहे. या कलमातील तरतूदीनुसार जिल्हा नियोजन समितीच्या एकूण सदस्यांपैकी कमीत कमी 80 टक्के सदस्य निर्वाचित असणे आवश्यक आहे. संविधानाच्या वरील तरतूदीस अनुसरुन राज्य शासनाने महाराष्ट्र जिल्हा नियोजन समिती (रचना व कामे) अधिनियम 1998 तयार करून त्याची अंमलबजावणीची दिनांक 15 मार्च, 1998 पासुन सुरू झाली आहे.

जिल्हा नियोजन समितीची रचना:- महाराष्ट्र जिल्हा नियोजन समिती (रचना व कामे) अधिनियम-1998 मध्ये प्रत्येक जिल्हयासाठी एक जिल्हा नियोजन समिती असावी अशी तरतूद आहे. जिल्हयाची लोकसंख्या , त्यानुसार नियोजन समितीची एकुण सदस्य संख्या व त्यापैकी निवडून द्यावयाचे सदस्य याची माहिती खालीलप्रमाणे आहे.

जिल्हयाची लोकसंख्या	एकुण सदस्य	त्यापैकी निवडुन द्यावयाचे सदस्य
20 लाखापर्यंत	30	24
20 लाख ते 30 लाखापर्यंत	40	32
30 लाखापेक्षा अधिक	50	40

जिल्हा नियोजन समितीची रचना खालील प्रमाणे आहे :-

(अ) पदसिध्द सदस्य -

1) जिल्हयाचे पालकमंत्री	अध्यक्ष
2) जिल्हा परिषदेचे अध्यक्ष	सदस्य
3) जिल्हाधिकारी	सदस्य सचिव

(ब) नामनिर्देशित सदस्य

1) शासनाने जिल्हयातील नामनिर्देशित करावयाचे मंत्री (जास्तीत जास्त 6) सहअध्यक्ष

2) राज्यपालांनी संबंधित विभागीय विकास मंडळाच्या सदस्यांमधून सदस्य

नामनिर्देशित केलेला एक सदस्य

3) जिल्ह्यातील आमदार व खासदार यामधून पालकमंत्र्यांनी सदस्य नामनिर्देशित केलेले दोन सदस्य

4) जिल्हा नियोजन समितीच्या 40 व 50 सदस्य असलेल्या समितीवर सदस्य अनुक्रमे 2 व 4 व्यक्तींचे शासनाने केलेले नामनिर्देशन

(क) विशेष निमंत्रित

1) वरील "ब" मधील 1 व 3 येथील सदस्य वगळून जिल्ह्यातील आमदार / खासदार

2) संबंधित जिल्ह्याच्या विभागाचे विभागीय आयुक्त

3) जिल्हा परिषदेचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी

4) विभागीय आयुक्तांच्या कार्यालयातील विशेष कार्य अधिकारी

5) जिल्हा नियोजन अधिकारी

6) राज्य नियोजन मंडळाचे कार्यकारी अध्यक्ष / सदस्य यांचेमधून एक सदस्य

7) पालकमंत्र्यांनी 30, 40 व 50 सदस्य संख्या असलेल्या समितीवर अनुक्रमे 9, 11 व 14 व्यक्तीचे केलेले नामनिर्देशन

(ड) निवडणूकीने निवडून द्यावयाचे सदस्य:-

जिल्हा नियोजन समितीमधील एकूण सदस्यांच्या 4/5 पेक्षा कमी नसतील इतके सदस्य हे जिल्ह्यातील ग्रामीण क्षेत्राची लोकसंख्या आणि नागरी क्षेत्राची लोकसंख्या यांच्यामधील गुणोत्तराच्या प्रमाणात जिल्हा परिषदेच्या व नगरपंचायती, नगरपरिषदा, नगरपालिका, महानगरपालिकांच्या निर्वाचित सदस्यांमधून निवडून द्यावयाचे असतात.

निवडणूकीसाठी आरक्षण:-

	प्रवर्ग	आरक्षण
1	अनुसुचित जाती	लोकसंखेच्या प्रमाणात
2	अनुसुचित जमाती	ज्या जिल्ह्यांमध्ये केवळ जनजाती उपयोजनेकरिता स्वतंत्र जिल्हा नियोजन समिती नसेल अशा जिल्ह्यात जिल्हा नियोजन समितीवर सर्वसाधारण प्रवर्गातून निवडून द्यावयाच्या जागांची संख्या ज्या मतदार संघात जास्त आहेत अशा मतदार संघात अनु.जातीसाठी एक जागा राखून ठेवण्यात येईल.
3	इतर मागास वर्ग	30 टक्के

4	**महिला**	प्रत्येक प्रवर्गात 33 टक्के

जिल्हा नियोजन समितीची कामे - महाराष्ट्र जिल्हा नियोजन समिती (रचना व कामे) अधिनियम 1998 नुसार सदर समितीची कामे पुढील प्रमाणे विहीत केलेली आहेत :-

(1) जिल्हयातील पंचायतींनी व नगरपालिकांनी तयार केलेल्या जिल्हा वार्षिक योजना विचारात घेणे आणि एकत्रित करणे व संपूर्ण जिल्हयाकरिता विकास योजनेचा मसुदा तयार करणे.

(2) पंचायतींनी आणि नगरपालिकांनी तयार केलेल्या पंचवार्षिक योजना आणि सम्यकदर्शी योजना विचारात घेणे आणि संपूर्ण जिल्हयासाठी पंचवार्षिक योजना आणि सम्यकदर्शी योजना मसुद्याचे समन्वयन करणे व तो तयार करणे.

(3) जिल्हा वार्षिक योजनेच्या प्रगतीचा आढावा घेणे, सनियंत्रण करणे आणि राज्य शासनाने घालून दिलेल्या जिल्हा वार्षिक योजनेच्या मंजूर तरतूदींचे पुनर्विनियोजन करण्याची सूचना करणे.

(4) विकास योजनेच्या मंजूर मसुद्याची अध्यक्षांमार्फत राज्य शासनाकडे शिफारस करणे.

महाराष्ट्र जिल्हा नियोजन समितीची निवडणूक

जिल्हा नियोजन समितीवर निवडून द्यावयाच्या सदस्यांच्या निवडीसाठी राज्य शासनाने महाराष्ट्र जिल्हा नियोजन समिती (निवडणूक) नियम 1999 तयार करून ते 20 सप्टेंबर, 1999 पासून अंमलात आणले आहेत. त्यामध्ये दिनांक 5/5/2000, दि.9/4/2007 व दिनांक 8/8/2008 च्या अधिसुचनेन्वये सुधारणा करण्यात आल्या आहेत.

***

जिल्हा योजना यादी

विभाग	अ.क्र.	योजना	विकास क्षेत्र	विकास उपक्षेत्र	लेखाशिर्ष
कृषी	१	एकात्मिक कडधान्य उत्पादन कार्यक्रम	कृषि व संल्लग्न सेवा	कृषी	
	२	तृणधान्य विकास कार्यक्रम	कृषि व संल्लग्न सेवा	कृषी	
	३	एकात्मिक मका उत्पादन कार्यक्रम	कृषि व संल्लग्न सेवा	कृषी	
	४	कापूस विकासासाठी तंत्रज्ञान अभियान	कृषि व संल्लग्न सेवा	कृषी	
	५	ऊस विकास कार्यक्रम	कृषि व संल्लग्न सेवा	कृषी	
	६	सूक्ष्म सिंचन योजना	कृषि व संल्लग्न सेवा	कृषी	
	७	एकात्मिक तेलबिया उत्पादन कार्यक्रम	कृषि व संल्लग्न सेवा	कृषी	
	८	बागायती रोपमळयाची स्थापना व बळकटीकरण	कृषि व संल्लग्न सेवा	कृषी	
	९	पीक संरक्षण योजना	कृषि व संल्लग्न सेवा	कृषी	
	१०	नारळ विकास योजना	कृषि व संल्लग्न सेवा	कृषी	
	११	कृषि चिकित्सालय योजना	कृषि व संल्लग्न सेवा	कृषी	
	१२	मृद चाचणी व सर्व्हेक्षण प्रयोगशाळा	कृषि व संल्लग्न सेवा	कृषी	
	१३	राज्य कृषि विस्तार कार्यक्रमांना विस्तार विषयक सुधारणा करण्याकरिता सहाय्य	कृषि व संल्लग्न सेवा	कृषी	
	१४	कृषि विस्तारासाठी माहितीचे सहाय्य	कृषि व संल्लग्न सेवा	कृषी	
	१५	कृषि यांत्रीकीकरण योजना	कृषि व संल्लग्न सेवा	कृषी	
पदुम	१६	राज्यस्तरावरील पशुवैद्यकीय दवाखाने,चिकित्सालये यांचे बांधकाम/बळकटीकरण/ आधुनिकीकरण	कृषि व संल्लग्न सेवा	पशुसंवर्धन	
	१७	जिल्हा परिषदांकडील पशुवैद्यकीय दवाखाने /प्रथमोपचार केंद्र बांधणे	कृषि व संल्लग्न सेवा	पशुसंवर्धन	
	१८	पशुवैद्यकीय दवाखान्यात औषध पुरविणे.	कृषि व संल्लग्न सेवा	पशुसंवर्धन	
	१९	कृत्रिम रेतन केंद्र/उपकेंद्र	कृषि व संल्लग्न सेवा	पशुसंवर्धन	
	२०	पशुसंवर्धनासाठी प्रदर्शन व प्रचार कार्यक्रम	कृषि व संल्लग्न सेवा	पशुसंवर्धन	
	२१	पशुसंवर्धनाचा विस्तार व प्रशिक्षण कार्यक्रम	कृषि व संल्लग्न सेवा	पशुसंवर्धन	
	२२	दुभत्या जनांवरांना खाद्य उपलब्धतेसाठी सुधारणा कार्यक्रम	कृषि व संल्लग्न सेवा	पशुसंवर्धन	
	२३	एकात्मिक कुक्कुट विकास कार्यक्रम	कृषि व संल्लग्न सेवा	पशुसंवर्धन	
	२४	कामधेनु योजना	कृषि व संल्लग्न सेवा	पशुसंवर्धन	
दुग्धव्यवयाय	२५	एकात्मिक दूध उत्पादन कार्यक्रम	कृषि व संल्लग्न सेवा	दुग्धव्यवयाय	
मत्सव्यवसाय	२६	मासेमारी बंदराच्या विकासासाठी सर्व्हेक्षण /सुधारणा	कृषि व संल्लग्न सेवा	मत्सव्यवसाय	
	२७	मत्स्यबीज केंद्रांचे बांधकाम/ सुधारणा/ अधुनिकीकरण	कृषि व संल्लग्न सेवा	मत्सव्यवसाय	
	२८	मच्छीमार सहकारी संस्थांना सहाय्य	कृषि व संल्लग्न सेवा	मत्सव्यवसाय	
	२९	मत्ससंवर्धन विकास अभिकरण	कृषि व संल्लग्न सेवा	मत्सव्यवसाय	
	३०	यांत्रीकी नौकेवर अत्याधुनिक यंत्रसामुग्री बसविणे	कृषि व संल्लग्न सेवा	मत्सव्यवसाय	
	३१	मत्स्यव्यसाय सहकारी संस्थाना व्यवस्थापन सहाय्य (राज्य हिस्सा)	कृषि व संल्लग्न सेवा	मत्सव्यवसाय	
	३२	मत्स्यव्यसाय सहकारी संस्थाना व्यवस्थापन भांडवली अंशदान (राज्य हिस्सा)	कृषि व संल्लग्न सेवा	मत्सव्यवसाय	
	३३	मत्स्यव्यसाय सहकारी संस्थाना सुरक्षण, वाहतुक व विक्रीसाठी सहाय्य (राज्य हिस्सा)	कृषि व संल्लग्न सेवा	मत्सव्यवसाय	
	३४	मत्स्यव्यसाय सहकारी संस्थाना सुरक्षण, वाहतुक व विक्रीसाठी भांडवली अंशदान (राज्य हिस्सा)	कृषि व संल्लग्न सेवा	मत्सव्यवसाय	
	३५	यांत्रीकी नौकेवर/खोल समुद्रात मासेमारी करणा-या नौकांसाठी अनुदान	कृषि व संल्लग्न सेवा	मत्सव्यवसाय	

विभाग	अ.क्र.	योजना	विकास क्षेत्र	विकास उपक्षेत्र	लेखाशिर्ष
	३६	लहान मासेमारी बंदरे	कृषि व संल्लग्न सेवा	मत्सव्यवसाय	
	३७	मच्छिमारी साधणे	कृषि व संल्लग्न सेवा	मत्सव्यवसाय	
	३८	मच्छीमारी सहकारी संस्थांना वीज दरात सवलत	कृषि व संल्लग्न सेवा	मत्सव्यवसाय	
वने	३९	वनरोपन संवर्धन दर्जा कमी असलेल्या वनोमध्ये पुनरोपण करणे	कृषि व संल्लग्न सेवा	वने	
	४०	मध्यवर्ती रोप मळे	कृषि व संल्लग्न सेवा	वने	
	४१	वन संरक्षणाची कामे	कृषि व संल्लग्न सेवा	वने	
	४२	वन्यजिव व्यवस्थापन व निसर्ग संरक्षण योजना	कृषि व संल्लग्न सेवा	वने	
	४३	संयुक्त वन व्यवस्थापन	कृषि व संल्लग्न सेवा	वने	
	४४	वन पर्यटन विकास/इको टुरिझम	कृषि व संल्लग्न सेवा	वने	
	४५	वनातील इमारती	कृषि व संल्लग्न सेवा	वने	
	४६	वनातील मार्ग व पूल	कृषि व संल्लग्न सेवा	वने	
	४७	प्राणी संग्रहालयाची कामे	कृषि व संल्लग्न सेवा	वने	
	४८	वन्य प्राण्यांनी केलेल्या पिकांच्या नुकसानीसाठी शेतक-यांना भरपाई	कृषि व संल्लग्न सेवा	वने	
	४९	वन क्षेत्रातील मृद व जलसंधारणाची कामे	कृषि व संल्लग्न सेवा	वने	
	५०	ग्राम परिसर व आदिवासी विकास कार्यक्रम	कृषि व संल्लग्न सेवा	वने	
सहकार	५१	डॉ.पंजाबराव देशमुख व्याज सवलत योजना	कृषि व संल्लग्न सेवा	सहकार	
ग्रामविकास	५२	नदीवरील प्रवासी वाहतूक सुरू करण्यासाठी लॉंच खरेदीसाठी जिल्हा पारिषदेला अनुदान	परिवहन	देशांतर्गत जलवाहतुक	
	५३	स्वर्णजयंती ग्राम स्वरोजगार योजना	ग्राम विकास	ग्रामीण रोजगार	
	५४	स्वर्णजयंती ग्राम स्वरोजगार योजना(विशेष प्रकल्प)	ग्राम विकास	ग्रामीण रोजगार	
	५५	जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणेला प्रशासन अनुदान	ग्राम विकास	ग्रामीण रोजगार	
	५६	इंदीरा आवास योजना	सामाजिक व सामुहिक सेवा	गहनिर्माण	
	५७	यात्रास्थळांच्या विकासासाठी जिल्हा परिषदांना अनुदान	सामान्य अर्थिक सेवा	पर्यटन विकास	
	५८	ग्रामपंचायतीला जन सुविधांसाठी विशेष अनुदान	ग्राम विकास	एकात्मीक ग्रामीण विकास	
	५९	मोठ्या ग्रामपंचायतीला नागरी सुविधांसाठी विशेष अनुदान	ग्राम विकास	एकात्मीक ग्रामीण विकास	
	६०	स्वर्णजयंती ग्राम स्वरोजगार योजना (व्याज अनुदान)	ग्राम विकास	ग्रामीण रोजगार	
	६१	ट्रायसेम व औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था यांच्यामार्फत स्वयंरोजगारासाठी ग्रामीण युवकांना प्रशिक्षण	ग्राम विकास	ग्रामीण रोजगार	
जलसंधारण	६२	अवर्षण प्रवण क्षेत्र विकास कार्यक्रम	ग्राम विकास	अवर्षण प्रवण क्षेत्र विकास कार्यक्रम	
	६३	मृद संधारणाच्या उपाययोजनेद्वारे जमीनीचा विकास (एकात्मीक पाणलोट विकास कार्यक्रम)	कृषि व संल्लग्न सेवा	मृद व जलसंधारण	
	६४	पडीक जमीन विकास कार्यक्रम	कृषि व संल्लग्न सेवा	मृद व जलसंधारण	
	६५	लघुपाटबंधारे योजनांसाठी भूसंपादन	पाटबंधारे व पुरनियंत्रण	लघुपाटबंधारे (स्थानिक क्षेत्र)	
	६६	० ते १०० हेक्टर पर्यंतचे कोल्हापुर पध्दती बंधारे योजना	पाटबंधारे व पुरनियंत्रण	लघुपाटबंधारे (स्थानिक क्षेत्र)	
	६७	१०१ ते २५० हेक्टर पर्यंतचे कोल्हापुर पध्दती बंधारे योजना	पाटबंधारे व पुरनियंत्रण	लघुपाटबंधारे (स्थानिक क्षेत्र)	
	६८	० ते १०० हेक्टर पर्यंतच्या लघुपाटबंधारे योजना	पाटबंधारे व पुरनियंत्रण	लघुपाटबंधारे (स्थानिक क्षेत्र)	
	६९	१०१ ते २५० हेक्टर पर्यंतच्या लघुपाटबंधारे योजना	पाटबंधारे व पुरनियंत्रण	लघुपाटबंधारे (स्थानिक क्षेत्र)	
	७०	० ते १०० हेक्टर पर्यंतच्या योजनांचे सर्वेक्षण	पाटबंधारे व पुरनियंत्रण	लघुपाटबंधारे (स्थानिक क्षेत्र)	
	७१	१०१ ते २५० हेक्टर पर्यंतच्या योजनांचे सर्वेक्षण	पाटबंधारे व पुरनियंत्रण	लघुपाटबंधारे (स्थानिक क्षेत्र)	

विभाग	अ.क्र.	योजना	विकास क्षेत्र	विकास उपक्षेत्र	लेखाशिर्ष
	७२	लघुपाटबंधारे योजनांची दुरूस्ती,नुतनीकरण व पुर्नसाठवन	पाटबंधारे व पुरनियंत्रण	लघुपाटबंधारे (स्थानिक क्षेत्र)	
जलसंपदा	७३	पूर नियंत्रणाची कामे	पाटबंधारे व पुरनियंत्रण	पुर नियंत्रण	

विभाग	अ.क्र.	योजना	विकास क्षेत्र	विकास उपक्षेत्र	लेखाशिर्ष
उर्जा	७४	अपारंपारीक उर्जा विकास	उर्जा	उर्जा विकास	
	७५	सामान्य विकास व पध्दती सुधारणांसाठी महाराष्ट्र विद्युत विकास मंडळाला कर्ज	उर्जा	उर्जा विकास	
उद्योग	७६	औद्योगिकता प्रशिक्षण कार्यक्रम	उद्योग व खाण	ग्रामीण व लघुउद्योग	
	७७	आद्योगिक सहकारी संस्थाचा विकास	उद्योग व खाण	ग्रामीण व लघुउद्योग	
	७८	आद्योगिक सहकारी संस्थाना भागभांडवली अर्थसहाय्य	उद्योग व खाण	ग्रामीण व लघुउद्योग	
	७९	ग्रामीण कारागिर विकास योजना	उद्योग व खाण	ग्रामीण व लघुउद्योग	
	८०	गट पातळीवरील ग्रामीण कारागिरांच्या (बलुतेदार) बहुउददेशीय सहकारी संस्थांना अर्थसहाय्य	उद्योग व खाण	ग्रामीण व लघुउद्योग	
	८१	गट पातळीवरील ग्रामीण कारागिरांच्या (बलुतेदार) बहुउददेशीय सहकारी संस्थांना भागभांडवी अर्थसहाय्य	उद्योग व खाण	ग्रामीण व लघुउद्योग	
	८२	मधमाशा पालन योजना	उद्योग व खाण	ग्रामीण व लघुउद्योग	
	८३	ग्रामोद्योग वसाहती	उद्योग व खाण	ग्रामीण व लघुउद्योग	
	८४	छोटया उद्योगासाठी बीज भांडवल रूपाने कर्ज	उद्योग व खाण	ग्रामीण व लघुउद्योग	
	८५	सुशिक्षीत बेरोजगार कार्यक्रमाखाली साहसी उपक्रम सुरू करण्यासाठी उपक्रम परिचालकांना विद्यावेतन देण्याची	उद्योग व खाण	ग्रामीण व लघुउद्योग	
	८६	सुशिक्षीत बेकारांना बीज भांडवलाच्या रूपाने कर्ज देणे	उद्योग व खाण	ग्रामीण व लघुउद्योग	
वस्त्रोद्योग	८७	रेशीम उत्पादन उद्योगाचा विकास	उद्योग व खाण	ग्रामीण व लघुउद्योग	
सार्वजनिक बांधकाम (रस्ते)	८८	साकव बांधकाम	परिवहन	रस्ते व पूल	
	८९	इतर जिल्हा रस्ते विकास व मजबुतीकरण	परिवहन	रस्ते व पूल	
	९०	ग्रामीण रस्ते विकास व मजबुतीकरण	परिवहन	रस्ते व पूल	
सार्वजनिक बांधकाम (इमारती)	९१	शासकीय निवासी इमारती	सामान्य सेवा	कर्मचारी गहनिर्माण	
	९२	शासकीय कार्यालयीन इमारती	सामान्य सेवा	कर्मचारी गहनिर्माण	
गृह (बंदरे)	९३	बंदराचा विकास व प्रवासी सुखसोयी	परिवहन	देशांतर्गत जलवाहतुक	
	९४	बंदरालगतच्या सुखसोयी	परिवहन	देशांतर्गत जलवाहतुक	
पर्यटन व सांस्कृतीक कार्य	९५	पर्यटन स्थळ विकासासाठी मुलभूत सुविधांकरिता अनुदान	सामान्य अर्थिक सेवा	पर्यटन विकास	
सामान्य प्रशासन विभाग	९६	राष्ट्रपुरुष/थोर व्यक्ती यांची स्मारके आणि पुतळे यांचे बांधकाम	सामाजिक व सामूहीक सेवा	कला व संस्कती	

विभाग	अ.क्र.	योजना	विकास क्षेत्र	विकास उपक्षेत्र	लेखाशिर्ष
शालेय शिक्षण व क्रीडा	९७	प्राथमिक शाळेच्या इमारत बांधकामासाठी जिल्हा परिषदेला अनुदान	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सामान्य शिक्षण	
अ) शालेय शिक्षण	९८	प्राथमिक शाळांची विशेष दुरुस्ती	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सामान्य शिक्षण	
	९९	१०३ विकास गटातील विद्यार्थ्यांना मोफत पाठ्यपुस्तके	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सामान्य शिक्षण	
	१००	१०३ विकास गटातील इयत्तो ४ थी पर्यंतच्या विद्यार्थ्यांना मोफत गणवेश व लेखन साहित्य	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सामान्य शिक्षण	
	१०१	शाळेत उत्कृष्ठ काम करणा-या प्राथमिक शिक्षकांना पुरस्कार	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सामान्य शिक्षण	
	१०२	शाळेत मुलींची नांव नोंदणी करण्याकरिताी प्राथमिक शिक्षकांना पुरस्कार	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सामान्य शिक्षण	
	१०३	शासकीय माध्यमिक शाळांच्या इमारतीच्या बांधकामासाठी /विशेष दुरुस्तीसाठी जिल्हापरिषदांना अनुदान	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सामान्य शिक्षण	
	१०४	प्राथमिक शाळेतील अनुसूचित जाती/जमातीच्या विद्यार्थ्यांना विशेष सवलती	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सामान्य शिक्षण	
	१०५	समाजातील दुर्बल घटकातील मुलींना उपस्थिती भत्ता	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सामान्य शिक्षण	
ब) क्रीडा	१०६	क्रीडा केंद्राची स्थापना	सामाजिक व सामूहीक सेवा	क्रिडा व युवक कल्याणा	
	१०७	व्यायामशाळांचा विकास	सामाजिक व सामूहीक सेवा	क्रिडा व युवक कल्याणा	
	१०८	ग्रामीण क्षेत्रातील युवक कल्याण विस्तार कार्यक्रम	सामाजिक व सामूहीक सेवा	क्रिडा व युवक कल्याणा	
	१०९	गाव तेथे मैदान व व्यायाम शाळा	सामाजिक व सामूहीक सेवा	क्रिडा व युवक कल्याणा	
	११०	समाज सेवा शिबीर भरविणे	सामाजिक व सामूहीक सेवा	क्रिडा व युवक कल्याणा	
	१११	क्रिडांगणांचा विकास	सामाजिक व सामूहीक सेवा	क्रिडा व युवक कल्याणा	

विभाग	अ.क्र.	योजना	विकास क्षेत्र	विकास उपक्षेत्र	लेखाशिर्ष
उच्च व तंत्र शिक्षण अ)व्यवसाय शिक्षण	११२	औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांमध्ये यंत्रसामुग्री पुरविणे आणि आधुनिकीकरण करणे	सामाजिक व सामूहीक सेवा	व्यवसाय शिक्षण	
	११३	शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांच्या वर्कशॉप इमारतीसाठी जमीन संपादन व बांधकाम	सामाजिक व सामूहीक सेवा	व्यवसाय शिक्षण	
	११४	औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थेतील विद्यार्थ्यांचे वसतीगृह बांधकाम व वसतीगृहातील प्रशिक्षणार्थ्यांना सुविधा	सामाजिक व सामूहीक सेवा	व्यवसाय शिक्षण	
	११५	कौशल्य विकास कार्यक्रम	सामाजिक व सामूहीक सेवा	व्यवसाय शिक्षण	
ब) उच्च शिक्षण	११६	शासकीय महाविद्यालयांचा विकास	सामाजिक व सामूहीक सेवा	उच्च शिक्षण	
	११७	जिल्हयामध्ये मुलींचे वसतीगृह उघडणे	सामाजिक व सामूहीक सेवा	उच्च शिक्षण	
क) ग्रंथालय	११८	जिल्हा ग्रंथालयाची स्थापना, बांधकाम व विकास	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सार्वजनिक ग्रंथालये	
	११९	मध्यवर्ती,जिल्हा व तालुका ग्रंथालयांना सहाय्य	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सार्वजनिक ग्रंथालये	
	१२०	ग्रामपंचायत व इतर सार्वजनिक ग्रंथालयांना सहाय्य	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सार्वजनिक ग्रंथालये	
ड)तंत्र शिक्षण	१२१	माध्यमिक शालांत परिक्षापूर्व तांत्रिक शिक्षणाचा विकास	सामाजिक व सामूहीक सेवा	तंत्र शिक्षण	
	१२२	अधिक दोन स्तरावरील व्यवसाय शिक्षण	सामाजिक व सामूहीक सेवा	तंत्र शिक्षण	
	१२३	शासकीय तंत्र माध्यमिक शाळा बांधणे	सामाजिक व सामूहीक सेवा	तंत्र शिक्षण	
महसूल	१२४	ग्रामीण गावठाणांचा विस्तार कार्यक्रम	सामाजिक व सामुहिक सेवा	गहनिर्माण	
गृहनिर्माण	१२५	झोपडपट्टी वासीयांचे स्थलांतर व पुनर्वसन	सामाजिक व सामुहिक सेवा	गहनिर्माण	
सा.प्र.वि (माहिती व प्रसिध्दी)	१२६	जिल्हा माहिती कार्यालयाचे बळकटीकरण	सामाजिक व सामुहिक सेवा	माहिती व प्रसिध्दी	
वैद्यकीय शिक्षण	१२७	हॉस्पीटलची यंत्रसामुग्री व साधनसामुग्री खरेदी करणे	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सार्वजनिक आरोग्य	

विभाग	अ.क्र.	योजना	विकास क्षेत्र	विकास उपक्षेत्र	लेखाशिर्ष
सार्वजनिक आरोग्य	१२८	आयुर्वेद व युनानी दवाखान्यांच्या सुविधामध्ये वाढ करणे	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सार्वजनिक आरोग्य	
	१२९	आयुर्वेद व युनानी दवाखान्यांचे बांधकाम	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सार्वजनिक आरोग्य	
	१३०	आयुर्वेद व युनानी दवाखान्यांची दुरूस्ती	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सार्वजनिक आरोग्य	
	१३१	प्राथमिक आरोग्य केंद्राचे बांधकाम व विस्तारीकरण करणे	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सार्वजनिक आरोग्य	
	१३२	आरोग्य उपकेंद्राचे बांधकाम व विस्तारीकरण करणे	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सार्वजनिक आरोग्य	
	१३३	प्राथमिक आरोग्य केंद्र/उपकेंद्राची देखभाल व दुरूस्ती	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सार्वजनिक आरोग्य	
	१३४	ग्रामीण रुग्णालयाचे बांधकाम व विस्तारीकरण करणे	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सार्वजनिक आरोग्य	
	१३५	उपजिल्हा रुग्णालयाचे बांधकाम व विस्तारीकरण करणे	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सार्वजनिक आरोग्य	
	१३६	महिला रुग्णालय रुग्णालयाचे बांधकाम व विस्तारीकरण करणे	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सार्वजनिक आरोग्य	
	१३७	प्राथमिक आरोग्य केंद्राकरिता औषधे,साधनसामुग्री व यंत्रसामुग्री खरेदी	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सार्वजनिक आरोग्य	
	१३८	आरोग्य उपकेंद्राकरिता औषधे,साधनसामुग्री व यंत्रसामुग्री खरेदी	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सार्वजनिक आरोग्य	
	१३९	ग्रामीण रुग्णलयाकरिता औषधे,साधनसामुग्री व यंत्रसामुग्री खरेदी	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सार्वजनिक आरोग्य	
	१४०	उपजिल्हा रुग्णलयाकरिता औषधे,साधनसामुग्री व यंत्रसामुग्री खरेदी	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सार्वजनिक आरोग्य	
	१४१	शालेय आरोग्य तपासणी कार्यक्रम	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सार्वजनिक आरोग्य	
	१४२	आश्रम शाळेतील मुलांची आरोग्य तपासणी	सामाजिक व सामूहीक सेवा	सार्वजनिक आरोग्य	
पाणीपुरवठा व स्वच्छता	१४३	ग्रामीण नळ पाणीपुरवठा योजना/पेयजल योजना	सामाजिक व सामूहीक सेवा	पाणीपुरवठा व स्वच्छता	
	१४४	शौचालय बांधकाम केंद्र पुरस्कृत योजना	सामाजिक व सामूहीक सेवा	पाणीपुरवठा व स्वच्छता	
	१४५	विंधन विहीरीवर /कुपनलींकांवर विद्युतपंप बसविणे /हातपंपाचे विद्युतपंपात रूपांतर करणे.	सामाजिक व सामूहीक सेवा	पाणीपुरवठा व स्वच्छता	
	१४६	हातपंपाची व विद्युतपंपाची देखभाल दुरूस्ती	सामाजिक व सामूहीक सेवा	पाणीपुरवठा व स्वच्छता	
	१४७	जलभंजन व स्त्रोत बळकटीकरण	सामाजिक व सामूहीक सेवा	पाणीपुरवठा व स्वच्छता	
	१४८	पाणीपुरवठा योजनांसाठी ग्रामपंचायत व जिल्हापरिषदांना अनुदान	सामाजिक व सामूहीक सेवा	पाणीपुरवठा व स्वच्छता	

विभाग	अ.क्र.	योजना	विकास क्षेत्र	विकास उपक्षेत्र	लेखाशिर्ष
नगरविकास	१४९	तिर्थक्षेत्र व पर्यटन क्षेत्राच्या विकासासाठी गिरीस्थान नगरपरिषदांना विशेष अनुदान	सामान्य अर्थिक सेवा	पर्यटन विकास	
	१५०	अग्नीशमन सेवा व आणीबाणीच्या सेवांचे बळकटीकरण	सामाजिक व सामुहिक सेवा	नगर विकास	
	१५१	महाराष्ट्र नगरोत्थान महा अभियान	सामाजिक व सामुहिक सेवा	नगर विकास	
	१५२	नागरी दलितेतर वस्त्यांमध्ये सुधारणा	सामाजिक व सामुहिक सेवा	नगर विकास	
	१५३	विकास योजना राबविणेसाठी नगरपरिषदांना सहाय्यक अनुदान	सामाजिक व सामुहिक सेवा	नगर विकास	
	१५४	विकास योजना राबविणेसाठी नगरपरिषदांना कर्जे	सामाजिक व सामुहिक सेवा	नगर विकास	
	१५५	विकास योजना राबविणेसाठी महानगरनगरपरलिकांना सहाय्यक अनुदान	सामाजिक व सामुहिक सेवा	नगर विकास	
	१५६	विकास योजना राबविणेसाठी महानगरनगरपरलिकांना कर्जे	सामाजिक व सामुहिक सेवा	नगर विकास	
	१५७	नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सावजनिक पुरातन वास्तुंच्या संवंधनासाठी सहाय्यक अनुदान	सामाजिक व सामुहिक सेवा	नगर विकास	
सामाजिक न्याय(VJNT)	१५८	वि.जा.भ.ज.जातीकरिता आश्रमशाळा व पूर्वात्तर आश्रमशाळांच्या व्यवस्थापन विकासासाठी अनुदान	सामाजिक व सामुहिक सेवा	मागास वर्गीयांचे कल्याण	
	१५९	इतर मागास वर्ग विद्यार्थ्यांना मॅट्रीकोत्तर शिष्यवृत्त्या	सामाजिक व सामुहिक सेवा	मागास वर्गीयांचे कल्याण	
	१६०	इतर मागास वर्ग विद्यार्थ्यांना मॅट्रीकपुर्व शिष्यवृत्त्या	सामाजिक व सामुहिक सेवा	मागास वर्गीयांचे कल्याण	
	१६१	इ. ५ वी ते ७ वी मध्ये शिकणा-या विजाभज व विशेष मागास प्रवर्गाच्या मुलींकरिता शिष्यवृत्ती योजना	सामाजिक व सामुहिक सेवा	मागास वर्गीयांचे कल्याण	
	१६२	इ.८वह ते १० वी मध्ये शिकणा-या विजाभज व वि.मा.प्र.च्या मुलींकरिता सावित्रीबाई फुले शिष्यवृत्ती	सामाजिक व सामुहिक सेवा	मागास वर्गीयांचे कल्याण	
	१६३	इतर मागास वर्ग विद्यार्थ्यांना शिक्षण व परीक्षा शुल्क	सामाजिक व सामुहिक सेवा	मागास वर्गीयांचे कल्याण	
	१६४	तांडा विकास योजना	सामाजिक व सामुहिक सेवा	मागास वर्गीयांचे कल्याण	
	१६५	वि.जा.भ.ज., विशेष मागास प्रवर्ग व इ.मा.व.करिता प्रशिक्षण	सामाजिक व सामुहिक सेवा	मागास वर्गीयांचे कल्याण	
	१६६	व्यवसायीक व शिक्षण महाविद्यालयांशी सल्लग्न असलेल्या वसतीगृहामधील मागसवर्गीय विद्यार्थांना	सामाजिक व सामुहिक सेवा	मागास वर्गीयांचे कल्याण	
महिला व बाल विकास	१६७	देवदासी व त्यांच्या मुलांच्या पुनर्वसनासाठी योजना.	सामाजिक व सामुहिक सेवा	महिला व बाल विकास	
	१६८	अंगणवाडया बांधकाम	सामाजिक व सामुहिक सेवा	महिला व बाल विकास	
	१६९	महिला बळकटीकरणासाठी महिला आर्थिक विकास महामंडळासाठी सहाय्य (४ टक्के व्याज सवलत)	सामाजिक व सामुहिक सेवा	महिला व बाल विकास	
	१७०	शुभमंगल सामुहीक विवाह योजना	सामाजिक व सामुहिक सेवा	महिला व बाल विकास	
नियोजन	१७१	जिल्हा नियोजन समितीचे बळकटीकरण करणे	सामान्य सेवा	सार्वजनिक कार्यालये व पायाभुत सुविधा	
	१७२	नाविण्यापुर्ण योजना	सामान्य सेवा	सार्वजनिक कार्यालये व पायाभुत सुविधा	
	१७३	योजनांचे मुल्यामापन.सनियंत्रण व डाटाएंट्री करणे	सामान्य सेवा	सार्वजनिक कार्यालये व पायाभुत सुविधा	